

Legături de cărți tip corvina în colecția Bibliotecii Naționale Széchényi

Zsuzsanna Tóth

În anul 2018, dedicat comemorării regelui Matia Corvin, Biblioteca Națională Széchényi a organizat o expoziție grandioasă de legături corvina.¹ Cu această ocazie a fost reînnoit site-ul de internet Corvina² și a fost pregătit, pentru prima oară, releveul sistematic al ornamentației și al tehnicii de execuție a cărților corvina, păstrate în bibliotecă.³ Pe lângă aceste tipuri de legături au fost înregistrate și datele tuturor legăturilor de cărți din colecția bibliotecii Corvina, păstrate în Biblioteca Națională Széchényi. A fost notată starea actuală a cărților, indiferent de faptul că acestea s-au păstrat intact, ori au fost modificate, eventual schimbate. Cercetarea a avut ca scop cunoașterea tipului de legătură corvina și strângerea caracteristicilor acestora. Deși numărul legăturilor cercetate, disponibile în Biblioteca Națională Széchényi, constituie doar o mică parte din ansamblul cărților vechii bibliotecii Corvina, chiar și a exemplarelor păstrate în zilele noastre, am reușit să primim destule informații pentru a putea forma o imagine despre tipul de legătură. Pe baza cercetărilor, biblioteca regelui Matia dispunea de 2000-2500 de volume. Cea mai semnificativă îmbogățire a bibliotecii a avut loc în ultimul deceniu al domniei lui Matia, când aceasta a devenit un element reprezentativ pentru familia regală. Pornind de la cele mai recente cercetări⁴, pare că în această perioadă a funcționat și atelierul de legătorie și de copiere din Buda, în care au luat naștere manuscrise cu legături și ornamentație stilistic omogene. Din vechea colecție risipită a bibliotecii Corvina astăzi se cunosc 200 de volume, din care 40 de piese prezintă legături de piele tip corvina. Din aceste 40 de legături 12 se află în colecția Bibliotecii Naționale Széchényi. Pe lângă legături cu învelitoare de piele au fost pregătite pentru Matia și altele, de catifea și de mătase. În colecția Bibliotecii Naționale Széchényi se păstrează doar 4 legături de catifea (*foto 1-2*) și niciun volum cu învelitoare de mătase.

În perioada de funcționare de 10 ani a atelierului de legătorie (ori de numai 5 ani după anumiți cercetători) numai o parte a volumelor bibliotecii a primit învelitori

tipice legăturilor corvina, de piele aurită, ornate cu timbru sec, pictate și înzestrate cu aplicații decorative.

Această presupunere se bazează pe existența unor legături de epocă, provenite din biblioteca Corvina, dar care nu sunt legături tip corvina. Mulțumită relațiilor italiene strânse ale regelui Matia Corvin, au ajuns în Buda nu numai manuscrise și volume copiate, dar au sosit și miniaturisti și, cu certitudine, legători de carte. Nu se cunosc date referitoare la atelierul din Buda, însă există manuscrise realizate în Buda care au fost înzestrate cu legături, fapt ce demonstrează activitatea unui atelier local. Legăturile tip corvina au fost concepute pe baza modelelor mai timpurii, elementele de legătură și tehnica de ornamentație se regăsesc pe legăturile italiene renascentiste, din care au ajuns exemplare și în biblioteca Corvina, și câteva se păstrează și în zilele noastre (Biblioteca Națională Széchényi Cod. Lat. 344., Cod. Lat. 415., Cod. Lat. 418. și volumul Armadio. I. No. 1 din colecția Trezoreriei și Bibliotecii Diecezane din Győr). Pe aceste legături se observă aplicații decorative aurite, șnituri (tranșe) aurite și poansonate, ornamente împletite, realizate prin tehnica timbrului sec, împletitură în formă de romburi pe câmpurile cotorului, și în mod firesc, dispunerea centrală a motivelor ornamentale. Tehnica de legare este aproape identică cu cea a legăturilor corvina (*foto 3-4*).

Trebuie amintit și faptul că aceste legături de import nu alcătuiesc un grup total închis și omogen. În legătoria din Buda au reușit să preia și să folosească elementele de legare în așa fel, încât să creeze un grup de legătură distinctă și spectaculoasă. Nu deținem informații referitoare la numărul lucrătorilor atelierului, acesta putea funcționa atât cu un singur legător, cât și cu mai mulți. Tehnica de legătură a codicelor nu este în totalitate omogenă. Micile diferențe și variații pot fi datorate atât timpului trecut între execuții, cât și diferenței de experiență a legătorilor, respectiv ucenicilor îndrumați de un meșter.

În cele ce urmează, vor fi prezentați pașii de legare a cărților, cu scopul de a cunoaște caracteristicile tipului de legătură corvina.

Mai întâi au fost pregătite forzațuri pentru filele ordonate. Forzațurile sunt cele mai sensibile elemente ale cărților, ceea ce îngreunează de multe ori identificarea structurii originale a acestora. De regulă sunt alcătuite dintr-o pereche de file, cusute la celelalte file. În general filele exterioare, ori ambele file de forță, sunt tăiate la dimensiuni mai mici decât foile blocului de carte. În anu-

¹ Expoziția intitulată „Atelierul din Buda al Bibliotecii Corvina” a fost deschisă între 6 noiembrie 2018 - 10 februarie 2019.

² <https://www.corvina.oszk.hu/>.

³ Releveul a fost efectuat de către Andrea Vilcsek și de autor.

⁴ Zsupán – Földesi 2018.

mite cazuri, filele posterioare, parțial scrise ale codicelor îndeplinesc funcția forzațului. De obicei forzațurile sunt mobile și se presupune că nici nu au fost lipite pe coperti. Urmele lipirii forzațului se observă doar în cazul cărții corvina Cod. Lat. 241., legată în catifea, sub forma unui strat alb, pe partea interioară a copertilor (foto 5).

Blocurile de cărți au fost cusute cu puncte de împunsătură pe nervuri (binduri) duble din piele albă. Suporturile capitalbandurilor au fost realizate de asemenea din piele și fixate separat pe file, prin cusături care depășeau punctul de împunsătură cu aprox. 1 cm. Suporturile sunt executate de obicei din benzi de piele albă, cu excepția codicelui cu numărul Cod. Lat. 345., unde s-a folosit piele de culoare maro. Câmpurile dintre nervurile cotorului, precum și părțile de cap și de picior ale acestuia, au fost cașurate cu piele albă. Bucățile lipite acoperă în întregime câmpurile dintre nervuri, și depășesc lățimea cotorului doar cu 5-7 mm (foto 6).

În cazul codicelor cercetate fixarea suporturilor de capitalband s-a realizat prin stratul cașurat. Capitalbandurile au fost cusute cu culori similare pe legăturile de piele și de catifea, dar prin diferite cusături. Cusătura a fost efectuată cu ațe de broderie de mătase de culoarea cărnii și verzi. Într-un singur caz s-a demonstrat folosirea firului de argint aurit, răsucit în jurul unui fir suport.⁵ Legăturile de piele păstrate în Biblioteca Națională Széchényi prezintă capitalbanduri etajate (foto 7), iar cele cu învelitori de catifea au capitalbanduri brodate cu motiv de os de pește (foto 8-9). Însă, este posibil ca alegerea tipului de cusătură al capitalbandurilor să nu fi fost strâns legată de materialul de învelire. Capitalbandul etajat al codicelui Cod. Lat. 345. a fost cusut doar cu fir metalic și de culoare a cărnii.

Ornarea șniturilor este diferită la legăturile de piele și de catifea. În cazul legăturilor de piele toate cele trei șnituri sunt poansonate și aurite. Motivele poansonate sunt de multe ori greu de identificat. Sunt alcătuite din elemente mici, repetate, aranjate în mai multe rânduri, ori formează o împletitură de romburi, cu elemente poansonate în diviziuni. De-a lungul copertilor și paralel cu acestea se observă de obicei rânduri din puncte poansonate, care încadrează ornamentele principale.

Șniturile legăturilor de catifea sunt aurite, pictate și poansonate (foto 10-11). Pe suprafețele aurite sunt pictate ghirlande de flori, identice pe partea de cap și de picior a cărților. Elementele pictate ale ghirlandelor de flori sunt conturate prin poansonare. Liniile poansonării formează și motive noi (foto 12). Pe tranșa verticală (laterală) se găsește numele autorului și titlul prescurtat, care sunt încadrate și îmbogățite pe cele două laturi cu ghirlande de flori. După poziția inscripțiilor se poate afirma că legăturile de catifea au fost păstrate în poziție orizontală, cu partea de tranșă laterală spre exterior. Direcția tălpilor de litere nu este uniformă, acestea se orientează ori spre coperta anterioară, ori spre cea posterioară. Tranșele sunt

uzate, ornamentul pe alocuri este abia vizibil, suprafețele pictate se limitează doar la puține culori. Șnitul corvinei Cod. Lat. 529., păstrat în stare mai intactă, arată totuși o cromatică mai bogată (este posibil că inițial șniturile erau mai colorate). Plasticitatea ornamentului vegetal a fost mărit prin nuanțare, părțile cu lumini maxime au fost accentuate cu alb. Acest tip de ornamentare a șniturilor este caracteristic atelierului din Buda și distinge legăturile de catifea (de regulă neîmpodobite) de celelalte tipuri de legături.⁶

Copertile cărților studiate au fost executate uniform din lemn de fag, cu canturi late. Partea interioară a copertilor a fost teșită (tăiată oblic) de-a lungul șniturilor, contrar cu părțile de lângă cotor, unde doar în puține cazuri au fost teșite pe o suprafață îngustă. Latura exterioară a copertilor este teșită abrupt de-a lungul cotorului în toată grosimea lemnului, iar pe celelalte laturi, marginile lemnului sunt răzuite doar parțial și neuniform, prin care primesc un aspect puțin bombat.

În anumite cazuri această formă convexă nu este sesizabilă. Finisajul copertilor de lemn este diferit, unele sunt netezite, iar pe altele se observă urme de unealtă, mari și accentuate. Nervurile au fost fixate pe coperti în două feluri: ori în șanțul de pe latura exterioară a copertilor din lemn, ori au fost introduse prin locașul format pe muchia scoarțelor și apoi fixate în adâncitura creată pe latura exterioară a copertilor. Au fost pregătite locașuri în laturile copertilor și pentru curelele din piele sau din material textil, menite să închidă cărțile. Închizătorile au fost fixate pe coperti, în adâncituri similare. Locașurile de fixare a suporturilor de capitalband constituiau șanțurile pornite dinspre colțul copertilor de lemn, pe latura exterioară a acestora. Fixarea nervurilor și a suporturilor de capitalband pe coperti putea fi realizată prin cuie de fier, de alamă ori de lemn, și în mod combinat.⁷ Capetele bucăților de piele, folosite la cașurarea cotorului, au fost lipite pe suprafețele teșite ale copertilor din lemn. Cotorul cărților este drept, dar este posibil ca inițial să fi fost puțin bombat.

Legăturile de catifea sunt neornate. Învelitorile sunt executate din catifea tunsă de culoare mov și roșie.⁸ Cele de culoare mov prezintă dungi neuniforme de culoare mai închisă și mai deschisă, precum și în nuanțe de roz. Pe ainslagul codicelor Lat. 234. și Lat 121. s-a păstrat marginea țesăturii de catifea, care după culoarea și modul de țesere pare să fie de calitate înaltă.⁹ (foto 14) Marginile țesăturilor păstrate, de culoare roșie și mov sunt de calitate

⁵ Firul metalic al codicelui tip corvina Cod. Lat.121. a fost analizat de către restauratoarea Enikő Sipos, în 1988.

⁶ Zsupán – Földesi 2018. pp. 131-132.

⁷ Studiarea modului de fixare a nervurilor și a suporturilor de capitalband a fost posibil doar în cazul legăturilor deteriorate și pe baza documentațiilor anterioare.

⁸ Informația provine de la Andrea Várfalvi, artist-restaurator al Muzeului Național al Ungariei (Centrul Național de Restaurare și de Formare a Restauratorilor).

⁹ Landini 2017.

identică și cu mare probabilitate sunt materiale de import, confecționate în același atelier.

Învelitoarea legăturilor de piele este executată din piele de capră de culoare brun-roșiatică. Culoare este dată de metoda tăbăcirii pielii și de colorarea acesteia. Învelitoarea de obicei era tăiată strict la mărime; în cazul codicelui Lat. 438., aceasta, pe o suprafață mică, nici nu acoperă muchia copertei din lemn (*foto 15*). Poate acest lucru explică de ce nu au fost tăiate marginile subțiate ale pielii, ci lăsate neuniform pe zonele de aînșlag. Colțurile sunt tăiate, în cele mai multe cazuri se observă pe suprafața copertei de lemn urmele de tăiere a pielii (*foto 16*). Colțurile legăturilor de catifea sunt similar finisate.

Codicele au fost înzestrate cu câte patru perechi de închizători, închiderea se realiza pe coperta posterioară. Legăturile corvina dețin tipul de închizătoare cu cârlig, răspândit în sudul Alpilor (*foto 17*). Specificul acestor închizători, executate din plăci de alamă, este forma rulată a capetelor plăcilor aflate pe coperte, prin care s-au format cilindrii în care s-au putut agăța perechile închizătorilor, aflate pe curele din piele sau benzi textile. Închizătoarea legăturilor tip corvina este diferită în cazul învelitorilor de piele și de catifea, în ciuda faptului că tipologic sunt identice. Pe copertile posterioare ale legăturilor de catifea, apare din grupa de închizătoare cu cârlig, destul de variată, numai cea cu trei lobi în trei variațiuni (*foto 18*). Formele pot varia și în cazul unei singure legături (Biblioteca Națională Széchényi, Cod. Lat. 241.). În cazul codicelui învelite în catifea, închiderea s-a realizat prin intermediul benzilor textile, care s-au păstrat doar fragmentar. Închizătorile metalice, aflate pe acestea, cu timpul au dispărut. Aceste închizători, indiferent de perechile de pe coperte, presupunem că aveau forme simple, dreptunghiulare. Au fost executate din plăci îndoite și cu capete răsucite în formă de cârlig. Benzile de textil au fost introduse și fixate între plăcile metalice îndoite. Fragmentele de benzi din textil păstrate, au fost realizate prin tehnica țeserii cu tăblițe/plăcuțe/cartele¹⁰, împodobite cu motive țesute și cu ciucuri pe cele două margini (*foto 19*). Benzile au fost fixate pe coperte fără plăci de acoperire, numai cu cuie de fier cu capete convexe. Benzile sunt verzi pe legăturile de catifea de culoare mov și pe cele de catifea roșie capătă culoarea roșu-închisă.

Pe o legătură de catifea roșie, păstrată în colecție, găsim închizători unice, de orfevrărie. Acestea au fost executate din argint turnat, apoi aurite prin amalgamare. Apar atât pe copertile anterioare cât și pe cele posterioare și închipuie câte un delfin care înconjoară o stemă. Stemele smălțuite, realizate de asemenea pe suport de argint, au fost de regulă incrustate în închizători. Incrustațiile nu au fost aurite prin amalgamare, de aceea chenarele înguste, vizibile, sunt de culoare argintie. Ilustrațiile sunt de două feluri; reprezintă corbul lui Matia Corvin ori stema ungaro-cehă unită (*foto 20-21*). Benzile textile cu terminații

metalice se legau pe o parte prin sistem de balama la închizătorile de pe coperta anterioară, pe cealaltă parte se agățau prin cârlige pe muchia închizătorilor de pe coperta posterioară (*foto 22*). Perechile de închizători au fost marcate cu semne incizate (*foto 23-24*).

Închizătorile legăturilor de piele se încadrează de asemenea în tipul închizătorilor cu cârlig, dar tehnica de execuție a acestora este tipică, caracteristică doar pentru legăturile corvina. Plăcile metalice simple, dreptunghiulare ale închizătorilor au fost fixate în locașurile, formate special în copertile de lemn, anterior aplicării învelitorii de piele. În așa fel acestea au fost acoperite cu piele (*foto 25-26*). Poziția închizătorilor pe marginea copertilor era dată doar de o suprafață bombată, în care se agăța perechea închizătorii odată cu închiderea cărții (*foto 27*). Benzile textile ori curelele din piele au fost fixate pe coperte, de asemenea, înainte de învelirea în piele, astfel, fixarea acestora este invizibilă. În cazul legăturilor de piele am găsit atât fragmente din benzi textile cât și din curele de piele. Pe baza acestor fragmente se poate constata că, curelele de piele au fost pliate. Benzile textile au fost țesute, asemănător celor prezente pe legăturile de catifea, prin tehnica țeserii cu tăblițe/plăcuțe. Au fost împodobite sau nu cu motive ornamentale țesute și eventual erau înzestrate cu ciucuri. Au fost executate în culorile roșu, verde și probabil mov-albăstrui (cea din urmă este greu de identificat datorită stării fragmentare a benzii). Închizătorile păstrate prezintă formă tipică, dreptunghiulară, sunt îndoite și puțin ornate (*foto 28*). Fixarea închizătorilor pe benzile textile s-a realizat prin intermediul cuielor de alamă. Închizătorile și benzile au fost fixate pe coperte, sub învelitoare, cu cuie de alamă ori de lemn (*foto 29*).¹¹

Ca rezultat, fixarea elementelor componente ale închizătorilor nu sunt vizibile pe legături și în așa fel nu deranjează unitatea estetică a ornamentației. Învelirea în piele și ornarea pielii, în mod excepțional, a fost anticipată de fixarea închizătorilor, benzilor și curelelor; altfel, împodobirea benzilor textile putea fi mai dificilă.

Legăturile tip corvina sugerează pompă și bogăție, prin copertile aurite, argintate, împodobite în tehnica timbrului sec, cu aplicații decorative și prin suprafețe pictate. Aceste tehnici se găseau deja pe legăturile italiene renascentiste, dar nu se cunosc piese atât de bogat aurite cum sunt legăturile corvina.

Ornamentația copertilor anterioare și posterioare este identică, cu excepția că pe partea de cap a copertei posterioare apare inscripția cu numele autorului și prescurtarea titlului. Acest lucru, împreună cu modalitatea de închidere a închizătorilor spre coperta posterioară, arată poziția păstrării cărților. Acestea au fost așezate pe latura anterioară cu scopul de a permite descifrarea inscripției. Legăturile pot fi ornate de obicei: cu un motiv central accentuat, cu cinci cercuri, cu elemente arhitectonice ori cu motive re-

¹⁰ Identificarea a fost realizată de Rebeka Nagy, artist-restaurator textile al Muzeului de Arte Aplicate.

¹¹ Folosirea cuielor din lemn în legătoria de carte este considerată excepțională, fixarea închizătorilor, a benzilor și a curelelor se efectuează de regulă cu cuie metalice.

petitive (*foto 30a-30b*).¹² În colecția Bibliotecii Naționale Széchényi nu se păstrează nicio legătură ornată cu motive repetitive, nici cu elemente arhitectonice. O singură excepție constituie acea legătură de carte (Cod. Lat. 417.) care a fost realizată pentru Matia Corvin, dar învelită doar mai târziu, pentru Vladislav, urmărind cu mare probabilitate modelul legăturilor cu motive arhitectonice ale vechii bibliotecii Corvina.¹³ Însă ornarea s-a realizat cu timbre diferit gravate și cu motive identice ori similare. Între legăturile împodobite cu cinci cercuri se găsește un singur exemplar în colecție (Cod. Lat. 345.) (*foto 30b*). În acest caz, fondul pictat al celor patru cercuri apare mult mai accentuat decât la legăturile ornate cu motive centrale accentuate. Pe această legătură găsim aplicație de piele lipită, pictată în culoare vie, care este mai subțire decât pielea învelitorii și sub care pielea învelitorii a fost îndepărtată în întregime. Scutul de stemă nu apare în centrul ornamentației ci este așezat pe partea superioară a chenarului.

Pe cele mai multe legături ornamentația este dispusă central, corespunzând normelor tehnicii de decorare dezvoltate în Renaștere. Câmpul central este delimitat de chenare consecutive. Numărul chenarelor încă nu este foarte mare¹⁴, câmpul central acoperă o parte considerabilă a copertii.

Aspectul copertilor cu ornamentație dispusă central este destul de similar, însă nu găsim două piese identice. Copertile sunt împodobite cu chenare compuse din rânduri de cercuri duble, aurite, aplicate. Chenarele mai prezintă câte o linie pe cele două laturi, efectuate în tehnica timbrului sec. Pe partea de cap a copertii posterioare, în locul acestui chenar din cercuri duble, apare inscripția cu titlul. Următorul câmp de chenar, mai îngust, este format dintr-o împletitură de motive, realizată cu timbru sec. Diviziunile împletiturii sunt decorate cu aplicații pictate ori aurite, în formă de cerc simplu sau dublu (*foto 31*). Acest chenar este de obicei mai lat pe partea de cap și de picior și mai îngust de-a lungul laturilor verticale (longitudinale). Următorul chenar, marcat prin linii poleite, delimitează câmpul central, în care se vede ornamentul central cu linii cu caracter oriental, cu stema în mijloc.

Pe majoritatea legăturilor apare stema ungaro-cehă unită a lui Matia Corvin. Pe aceste steme conturul și liniile de divizare în sferturi ale scutului au fost pictate în albastru, tăieturile câmpurilor au fost argintate cu timbru sec, și contururile leilor par să fi fost la fel argintate (*foto 32-34*). Aspectul actual întunecat diferă semnificativ de cel inițial. Stema familiei lui Matia Corvin apare pe un singur volum (Cod. Lat. 425.) și ilustrează corbul negru cu inelul de aur în cioc ce stă pe o creangă aurită aflată pe un scut albastru (*foto 33*). În ambele variante, deasupra stemei, apare coroana aurită cu căptușeală albastră. De la

partea inferioară a stemei pornesc în linii radiale ghirlande de vrejuri florale, care umplu motivul central, și care au fost realizate prin folosirea timbrului singular.

Tufele de flori ale motivului central sunt compuse atent, pe simetrie axială. În colțurile câmpului central sunt așezate colțare cu închideri arcuite, care se potrivesc cu liniile câmpului central. Câmpul central este înconjurat de un chenar din benzi aurite, ori șiruri de aplicații de cercuri duble. Cercurile duble pot apărea în șiruri multiple, ori încadrate cu un chenar din linii poleite, sau liber de-a lungul chenarului aurit, urmărind linia motivului central. Aplicațiile mai mari de cercuri duble pot fi aurite ori pictate pe un fond de piele deosebit de subțire și albă sau de altă culoare deschisă. Apar în culori albastre și verzi (într-un rând apare doar una dintre culori). Aplicațiile de cercuri simple sau duble, de dimensiuni mai reduse, apar de regulă în mod aleatoriu între golurile ornamentului împletit; ele pot fi pictate ori aurite. Culoarea acestora nu este identificabilă, de obicei se observă doar fondurile decolorate, uzate (*foto 35-36*). Pe anumite suprafețe putem vedea schițele de pregătire a ornamentului: liniile mediatoare zgâriate, care corespund cu axele de simetrie ale copertii, liniile ajutoare și de cadru pentru inscripție, precum și cele trase în mijlocul șirurilor de cercuri duble (*foto 37*).

Cotorul cărților este decorat doar în tehnica timbrului sec. Nervurile și capitalbandul sunt accentuate de liniare triple care nu trec peste lățimea cotorului ci formează împreună cu liniarele verticale de-a lungul copertilor chenarele câmpurilor cotorului. Câmpurile cotorului sunt decorate cu liniare transversale așezate mai dens sau mai rar formând o împletitură de romburi cu rozete în micile diviziuni. Liniare apar și între nervurile duble, acestea împreună cu liniarele de-a lungul laturii exterioare a nervurilor, acoperă urmele sforilor folosite la formarea, accentuarea pielii pe nervuri.

Ornarea legăturilor cunoscute de tip corvina s-a efectuat cu 47 de timbre; unele dintre ele nu apar pe legăturile corvina păstrate în colecția Bibliotecii Naționale Széchényi.

Pe mai multe codice putem observa urmele de fixare a unui lanț. Forma și dimensiunile amprentelor este identică. Pare că aceste lanțuri nu au fost adăugate cărților în biblioteca Corvina, ci ulterior, când acestea au ajuns într-o altă colecție.

Tehnica de legare a cărților corvina se încadrează în grupa legăturilor italiene renascentiste, dezvoltată pe teritoriile din sudul Alpilor, dar în același timp formează un grup separat care, prin preluarea câtorva elemente, continuă atât tradiția bizantină, cât și cea orientală, ajunsă din Imperiul Otoman. Influența orientală este sesizabilă în special la motivele folosite la ornamentație și în bogăția auririi. Extinderea Renașterii în Ungaria se datorează în special Curții Regale, și relațiilor strânse cu Italia, prin care au ajuns în țară legături de cărți italiene, care împreună cu activitatea atelierului din Buda, au influențat atelierile locale, care operau încă cu elemente gotice. Ca rezultat, tradiția legăturilor gotice se continuă împreună

¹² Gottlieb 1910.

¹³ De ex. Viena, ÖNB, Cod. 656.

¹⁴ În cazul legăturilor germane renascentiste răspândite puțin mai târziu în zonele situate la nord de Alpi, numărul chenarelor poate fi mult mai mare, iar câmpul central este de dimensiuni mai reduse.

cu formele noi și se dezvoltă legăturile maghiare renașcentiste. Legăturile gotice mai vechi, cu aspect robust, devin mai filigrane. Teșirea laturii interioare a copertilor devine caracteristică, canturile sunt mărite și apar noi motive decorative renașcentiste ce se întrepătrund cu motivele gotice favorite.

Pe aceste legături regăsim aurirea, aplicațiile de piele și suprafețele pictate, dar în măsură mult mai redusă decât în cazul legăturilor corvina. Legăturile sunt împodobite mai ales prin tehnica timbrului sec. Legăturile de cărți urmăresc de obicei tradiția de legătorie provenită dinspre regiunile din nordul Alpilor, dar preiau și din elementele folosite la Curtea Regală. Nu s-a extins metoda de închidere a cărților pe latura posterioară, nu s-au mai folosit cele patru perechi de închizători, nu se vor mai folosi benzile textile și nici tipul de închizătoare cu cârlig. Realizarea legăturilor maghiare renașcentiste a luat sfârșit odată cu invazia turcilor, evenimentele din Mohács și cucerirea orașului Buda. În perioada amintită s-a desființat și biblioteca regală și a avut loc risipirea totală a colecției.

Schimbările în legătorie au început nu numai ca rezultat al influenței stilului renașcentist, ci mai mult în urma extinderii tipografiei de carte de la sfârșitul secolului al XV-lea. Cantitatea exemplarelor de cărți a crescut imens, ceea ce a adus o schimbare marcantă în întreaga Europa pe la începutul anilor 1500, indiferent de diferențele stilistice.

Fotografiile și ilustrațiile au fost realizate de autor.

Realizarea studiului a fost sprijinită de Biblioteca Națională Széchényi prin zilele de cercetare oferite pentru autor.

BIBLIOGRAFIE

- GOTTLIEB, Teodor (1910): *Bucheinbände*. K.K. Hofbibliothek, Wien, pp. 8-11.
- JAKÓ Zsigmond: *Írás, könyv, értelmiség*. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1977. pp. 169-179.
- B. KOROKNAY Éva: *A vaknyomásos corvina kötésekéről*. In: *Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei III-IV*. 1959. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1960. pp. 157-168.
- B. KOZOCSA Ildikó: *Hogyan kötötték be Mátyás király kódexeit?* In: *Magyar Iparművészet*, 1998. 1. pp. 64-67.
- B. KOZOCSA Ildikó: *Adalékok Mátyás király kódexeinek kötéseihez*. In: *Műtárgyvédelem* 27. 2000. pp. 101-110.
- LANDINI, Roberta Orsi (2017): *The Velvets in the Collection of the Costume Gallery in Florence – I Velluti nella collezione della Galleria del Costume di Firenze*. Abegg-Stiftung – Edizioni Polistampa, Riggisberg, Firenze.
- MIKÓ Árpád (2008): *Mátyás corvinái a nemzet könyvtárában*. Kossuth Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár.
- ROZSONDAI Marianne (2004): *A Corvin Mátyás számára készített aranyozott bőrkötésekről*. In: *A holló jegyében*. Szerk.: Monok István, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, pp. 193-210.
- ROZSONDAI Marianne (2002): *Kinek készült valójában Nagylucsei Orbán Psalteriuma? / Wem wurde eigentlich das Psalterium von Orban Nagylucsei hergestellt?* In: *Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére*, Argumentum kiadó, pp. 233-249.
- TÓTH Zsuzsanna: *A corvina-kötések kötésteknikája az Országos Széchényi Könyvtár corvinái alapján*. <https://corvina.hu/hu/a-corvinakrol/tortenet/konyvkotes/> (2018).
- VILCSEK Andrea: *A corvina-kötések díszítésének általános jellemzői*. <https://corvina.hu/hu/a-corvinakrol/tortenet/konyvkotes/> (2018).
- ZSUPÁN Edina – FÖLDESI Ferenc (2018): *A Corvina könyvtár budai műhelye. Kiállítási kalauz*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

Zsuzsanna Tóth

Restaurator hârtie și carte

Artist-restaurator lemn și mobilier

Biblioteca Națională Széchényi

1014 Budapesta, Piața Szent György 4-6.

E-mail: tothzsuzsanak@gmail.com

LISTA FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Legătură tip corvina învelită cu catifea.
- Foto 2.* Legătură tip corvina învelită cu piele.
- Foto 3.* Legătură italiană renașcentistă. Cod. Lat. 344.
- Foto 4.* Legătură italiană renașcentistă. Armadio.I. No. 1.
- Foto 5.* Urmele lipirii forțașului pe scoarța cărții. Cod. Lat. 241.
- Foto 6.* Desenul schematic al legăturii tip corvina.
- Foto 7.* Capitalband etajat. Cod. Lat. 370.
- Foto 8.* Capitalband cu broderie de „os de pește”.
- Foto 9.* Reconstrucție cromatică a capitalbandului.
- Foto 10.* Desenul tranșei (șnitului) superioare. Cod. Lat. 234.
- Foto 11.* Desenul tranșei laterale. Cod. Lat. 234.
- Foto 12.* Poansonare pe șnit, în jurul motivului pictat. Cod. Lat. 234.
- Foto 13.* Desenul ilustrează șanțul pregătit pentru capitalband, precum și metoda de fixare a bindurilor pe scoarță prin locașurile formate pe muchia copertii.
- Foto 14.* Marginea învelitorii de catifea. Cod. Lat. 121.
- Foto 15.* Muchia copertii rămasă fără învelitoare. Cod. Lat. 438.

- Foto 16.* Colțul învelitorii cu urmele tăieturilor. Cod. Lat. 425.
- Foto 17.* Forma caracteristică a tipului de închizătoare cu cârlig.
- Foto 18.* Închizătoare cu trei lobi pe scoarță, în jur se observă textura dungată a catifelei. Cod. Lat. 234.
- Foto 19.* Fragment dintr-o bandă ornată cu motive țesute și înzestrată cu ciucuri, care a fost țesută cu tăbliță și fixată pe scoarță prin cuie de fier. Cod. Lat. 234.
- Foto 20.* Închizătoare ornată cu stema cu corb a familiei regelui Matia Corvin. Cod. Lat. 121.
- Foto 21.* Închizătoare ornată cu stema ceho-maghiară a lui Matia Corvin. Cod. lat. 121.
- Foto 22.* Curea fixată pe coperta anterioară cu sistem de balama. Cod. Lat. 121.
- Foto 23.* Cele două plăci metalice ale balamalei sunt marcate identic. Cod. Lat. 121.
- Foto 24.* Perechea închizătorii marcată pe coperta posterioară. Cod. Lat. 121.
- Foto 25.* Șanțul format pe scoarță pe exemplarele de corvina legate în piele.
- Foto 26.* Închizătoarea umple locașul creat în scoarță.
- Foto 27.* Închizătoare acoperită cu piele. Cod. Lat. 358.
- Foto 28.* Închizătoare simplă. Cod. Lat. 370.
- Foto 29.* Capetele cuielor din lemn menite să fixeze curelele, vizibile pe partea interioară a copertilor. Cod. Lat. 429.
- Foto 30. a.* Coperțile codicelor de legături tip corvina cu ornament central accentuat.
Rând superior: Cod. Lat. 370., Cod. Lat. 358., Cod. Lat. 428.
Rând inferior: Cod. Lat. 425., Cod. Lat. 160., Cod. Lat. 423.
- Foto 30. b.* Coperțile codicelor cu ornament central accentuat și coperta codicelui cu legătură tip corvina, ornat cu cinci cercuri.
Rând superior: Cod. Lat. 422., Cod. Lat. 427., Cod. Lat. 429.
Rând inferior: Cod. Lat. 438., Cod. Lat. 414., Cod. Lat. 345.
- Foto 31.* Fragment dintr-o copertă pictată și ornată cu intarsie de piele. Cod. Lat. 345.
- Foto 32.* Stema ceho-maghiară unită a lui Matia Corvin. Cod. Lat. 370.
- Foto 33.* Stema de familie a lui Matia Corvin. Cod. Lat. 425.
- Foto 34.* Urme de culoare albastră de-a lungul conturului stemei. Cod. Lat. 422.
- Foto 35.* Aplicații pictate și aurite pe copertă. Culoarea aplicațiilor dintre ornamentul împletit nu poate fi identificată, dar pare posibil că la origine se diferențiau clar de fond. Cod. Lat. 414.
- Foto 36.* Cercurile duble, aplicate, au fost tăiate din piele vopsită în albastru deschis. Cod. Lat. 370.
- Foto 37.* Zgârietură menită să marcheze axa ornamentului. Cod. Lat. 160.
- Foto 38.* Ornamentația cotorului cu urmele fixării sforilor răsucite, vizibile sub piele.

Traducere: Júlia András-Tövissi